

ФОРМИ ТА НАПРЯМИ ВПЛИВУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ: ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ

Папуша В.С.

здобувач кафедри державного управління
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті йдеться про дослідження взаємодії громадянського суспільства та держави з метою впливу на ефективність державного управління. Одним із способів впливу на владно-управлінські відносини являється представництво інтересів в державному управлінні. Громадянське суспільство ж виступає сферою в якій акумулюються різного роду інтереси.

Ключові слова: держава, громадянське суспільство, державне управління, групи інтересів, лобізм, влада, представництво інтересів.

Постановка проблеми. Звертаючись до теми громадянського суспільства та державного управління потрібно розуміти перш за все ефективність взаємодії держави та суспільства, наскільки може держава виражати інтереси індивідів, неурядових організацій, груп інтересів та ін. Саме в контексті такого взаємозв'язку суспільство може визначати державне управління та напрями здійснення державної політики. Однак, досить часто владно-управлінські відносини зводяться до просування на законодавчому рівні інтересів окремих індивід чи то зацікавленої групи осіб.

Аналіз останніх досліджень. Увагу приділено аналізу досліджень в сфері громадянського суспільства, держави та державного управління. Серед таких праць таких авторів як І. Рейтрович, Ю. Сабанадзе, В. Аверьянов, І. Барциц, В. Январев та Е. Семіонов, Дж. Александер.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження взаємодії держави та громадянського суспільства з метою впливу на державне управління.

Виклад основного матеріалу. Суспільство, по своїй суті представлене безліччю інтересів (національні, культурні, ідеологічні, економічні, політичні та ін.), які можуть нести в собі як загальне благо для кожного громадянина, так і зазіхати на права інших задля власної користі. На захист загально-суспільних інтересів стає громадянське суспільство, котре акумулює в собі інтереси як групові, так і індивідуальні та стоїть на сторожі прав громадян, що можуть потерпіти від гегемонічних настроїв держави, а також інтересів окремих лобістів, які опосередковано чи прямо можуть впливати на державне управління навіть на шкоду суспільства. Громадянському суспільству вдається долати постійне співвідношення та зіткнення інтересів з метою їх упорядкування та систематизації для досягнення єдиної мети. Залучення громадянського суспільства до державного управління якісно підвищує ефективність останнього.

Зазвичай, під громадянським суспільством розуміють сферу взаємовідносин громадян, груп, організацій, які взаємодіють між собою та протистоять державі. Така думка не повно розкриває сутність такого явища. Суть громадянського суспільства полягає не лише у протистоянні чи взаємодії, а й у можливості одностороннього впливу. Однак, саме громадянське суспільство не здатне повноцінно впливати на державне управління – потрібне не просто ефективне державне управління, а саме відкрите управління, тобто держава, яка повністю відкрита для співпраці та ініціює залучення громадян. Саме за таких умов громадянське суспільство може ефективно функціонувати.

Ідея громадянського суспільства і на сьогодні не

має єдиного концептуального підходу до його визначення, а тому, за словами Селігмана, й до сих пір не склався той рівень метатеорії, котрий забезпечує аксіоматичний підхід до розгляду даної проблеми. «Можливо, цим пояснюється твердження, що ідея громадянського суспільства була всього лише регулятивною нормою в часи буржуазних революцій і не більше, а саме громадянське суспільство оформлюється тільки в епоху раньоіндустріального етапу, щоб вже в другій половині XIX ст. трансформуватися в масове суспільство і припинити своє існування» [3, с. 77].

Сучасне розуміння громадянського суспільства виділяє такі його особливості:

- це суспільство в якому панують розвинуті культурні, економічні, правові і політичні відносини, які не виходять за рамки власних інтересів всупереч іншим та взаємодіє з державною, не знаходячись осторонь, а є активним учасником у житті держави;

- це суспільство з економічним, політичним, соціальним, культурним статусом, що у взаємодії з державою складають розвинуті правові відносини.

«Громадянське суспільство – це асоціація вільних громадян, їх посередницьких груп та самодіяльних організацій; автономна, плюралістична, самоорганізована система зв'язків, відносин і взаємодій громадян та їх груп інтересів і прав людини, що виявляється у створенні відповідних інститутів та організацій, зустрічного впливу правової держави, яка забезпечує у громадянському суспільстві задоволення спільного інтересу і гарантує права громадян» [6, с. 52]. Це визначення громадянського суспільства Цвихом характеризує його як окрему, самостійну сферу взаємодії громадян, що в ході взаємодії утворюють певні інститути та різного роду організації.

Сутність громадянського суспільства полягає в тому, що воно об'єднує і виражає перш за все інтереси громадян, їх свободу, запити, потреби, а не волю правлячих еліт, влади, держави.

Однією з актуальних причин побудови громадянського суспільства в Україні є подолання залишків тоталітарного режиму, який повністю поглинув в собі суспільство. Громадянське суспільство, формуючись як певна система інститутів та відношень, що не залежать від держави, може якісно функціонувати лише за умов демократії, котра забезпечує відповідними правами і свободами всіх його членів, сприяє плюралізму думок і відповідає на запити та інтереси суспільства. Україна, проходячи трансформаційний етап, що зумовлює багато кризових станів у різних її сферах, потребує вдосконалення механізмів формування громадянського суспільства та дотримання реального виконання всіх правових норм.

Відродження інтересу до громадянського суспільства відбулося особливо в другій половині ХХ сторіччя. До цього часу інтерес до громадянського суспільства був дещо втрачений, такому становищу, впершу чергу, посприяли різні соціально-політичні причини того часу. Так, перша половина ХХ ст. була часом, коли йшли війни, в велику кількість країн охопила тоталітарна влада, що поглинула суспільство і встановлювала над ним повний контроль. Диктування своєї волі народам з боку влади, по суті, зводила нанівець актуальність теми громадянського суспільства, як позадержавної сфери, яка може їй протистояти та впливати через свої інститути.

В ХХ ст. мало місце прояв двох тенденцій: розвиток громадянського суспільства через демократизацію, гарантії прав людини, альтернативну політику та протидію цьому розвитку з використанням репресій і плутодемократії. Тоталітарні режими фашизму та комунізму, маніпулюючи політичними і соціальними інтересами мас, витіснили з політичного життя основні громадянські інститути або придушили їх [2, с. 49].

Сучасний етап розвитку громадянського суспільства в основному припав на другу половину ХХ ст. Громадянське суспільство в цей час починає виходити з теоретично його осмислення і переходить в площину практичного втілення в життя суспільств. Громадянське суспільство стає посередником між державою та особою, приватними та загальними інтересами. Велику роль починають відігравати недержавні та неполітичні організації суспільного життя. Виникають і поширюються різні його форми. Виокремлюються цивілізаційно-культурні, історичні та інші критерії до визначення поняття громадянського суспільства, що само по собі ускладнює дати цьому явищу універсальне визначення.

Історично громадянське суспільство розвивалося завдяки розподілу прав людини та громадянина, тобто коли права людини як людської істоти та права громадянина, що проживає і належить певній державі (політична права). Так громадянське суспільство виплекало основну свою ідею – особистість з індивідуальною свободою та приватною власністю. Саме така ідея полягла в основу концепції громадянського суспільства. Громадянство є правовим поняттям. Ідея громадянства полягає в тому, що всі члени суспільства, за виключенням осіб, що законно лишени прав, є громадянами незалежно від свого соціально-економічного чи освітнього статусу, і незалежно від того, наскільки вони реалізуються чи мають бажання реалізувати себе як громадянина. Однак, в громадянському суспільстві поняття громадянина дещо змінюється та набуває іншого значення. В громадянському суспільстві це поняття передусім ідеалізує громадянина, як такого, що має активну позицію та реалізує свої громадянські права. В юридичному ж розумінні поняття громадянин зводиться до надання йому певних прав і свобод і володіння ним приватною власністю, професією чи технічними вміннями не обумовлює його бажання і готовність до виконання своїх громадянських привілеїв і обов'язків.

Досить цікаво розуміння сутності громадянського суспільства було запропоновано в праці авторів Д. Когена та Е. Арато «Громадянське суспільство та політична теорія». В праці дається таке визначення громадянського суспільства: «Під громадянським суспільством ми розуміємо сферу соціальної інтеракції між економікою та державою, що складається в першу чергу зі сфер найбільш близького спілкування (зокрема сім'я), обіднань (зокрема до-

бровільних) соціальних рухів і різних форм публічної комунікації. Сучасне громадянське суспільство створюється за допомогою певних форм самоконструювання та самообілізації. Воно інституалізується за допомогою законів, суб'єктивних прав, що стабілізують соціальну диференціацію. Незалежна діяльність та інституалізація не обов'язково пов'язані між собою, вони можуть здійснюватися окремо один від одного, однак в перспективі ці процеси складають обов'язкову умову громадянського суспільства» [4, с. 27].

Досить цікавим є виклад своїх поглядів на громадянське суспільство в Дж. Александера. Відштовхуючись від ідей марксизму, він звертається до розвитку громадянської солідарності, яка «лежить в основі будь-якої потреби інституціональних реформ, історичної та культурної реформації» [8, с. 630].

За Александером, громадянське суспільство має свій власний простір, тобто сферу яка може бути аналітично незалежною, емпірично диференційованою та морально універсальною у порівнянні з державою, ринком та іншими соціальними сферами [5, с. 4].

Громадянське суспільство підтримує баланс інтересів, впершу чергу, завдяки впливу на державу, яка здійснює державне управління. Саме від ефективності останнього залежить запорука стабільного розвитку суспільства.

Одним з найважливіших інститутів державного управління, яке завжди пов'язане з суспільством і відображає його запити, є система представництва інтересів. За її допомогою в межах соціального механізму формування і здійснення державного управління відбувається корекція державних рішень, що враховують інтереси тих, кого вони торкаються. В цілому вона зорієнтована на дотримання балансу інтересів, що мають місце в суспільстві. Саме через систему представництва інтересів як громадян, так і організованих груп, які діють в рамках формальних і неформальних відносин, відбувається вплив суспільства, економічного і соціально-культурного середовища на державне управління» [1].

Сучасні держави спрямовують державне управління на регулювання соціальних відносин в суспільстві. Впершу чергу це надання соціальних послуг незалежно від соціальних груп і соціального статусу громадян, що дало змогу називати таку державу соціальною. Громадянське суспільство стає сферою соціального партнерства, що в свою чергу передбачає правове втручання держава та змушує саму державу ставати гарантом соціальної справедливості для всіх сторін учасників. Тобто громадянське суспільство будучи сферою взаємовідносин не тільки між громадянами, а й роботодавцями та працівниками делегує державі право законодавчим шляхом втручатися і таким чином надавати гарантії соціальної забезпеченості.

Соціальний механізм державного управління можна визначити як закономірний взаємозв'язок соціальних явищ і дій, завдяки якому відбувається організуючо-владне погодження суспільних волевиявлень, врахування всезагальних інтересів, визначення цілей, розробка і прийняття рішень, а також їх реалізація за допомогою наявних у держави ресурсів (влади, апарату, методів, засобів). Він діє всередині політичної системи суспільства. Її інститути як безпосередньо (через суб'єкт державного управління), так і опосередковано (через об'єкти управління) впливають на зміст і структуру державного управління, форми і методи його здійснення, визначають їх доцільність і ефективність [1].

Важливим моментом в налагодженні ефективно-

го управління є відкритість держави громадянському суспільству, що орієнтується на запити суспільства. Ще одним досить важливим моментом впливу на державне управління являється представництво інтересів. Представництво інтересів визначають як один з основних каналів взаємодії громадянського суспільства і держави.

В науковій літературі систему представництва інтересів виокремлюють в двох видах: політичне та функціональне представництво.

Характерним для політичного представництва є представництво з допомогою електоральних процесів, тобто тут основну роль виразника інтересів

виконують різного роду політичні партії, рухи і т.п.

Функціональне представництво характеризується відносинами між групами інтересів та державою. Такі відносини зазвичай носять неформальний характер. За допомогою таких засобів суспільство виражає свої інтереси та вимоги до держави, що в свою чергу впливає на державне управління.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що зріле громадянське суспільство може тісно взаємодіяти з державою та ефективно впливати на державне управління через систему представництва інтересів та груп, що виникають в самому середовищі суспільства.

Список літератури:

1. Государственное управление: основы теории и организации. Учебник / Под ред. В.А. Козбаненко. – М.: «Статут», 2000. – 912 с, с. 133-134.
2. Гражданское общество: истоки и современность / Науч. ред. проф. И. И. Кальной, доц. И. Н. Лопушанский. 3-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 492 с.
3. Ідея громадянського суспільства.[Електроний ресурс]/ Адам Б. Селігман // – К., 2000. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/selig>.
4. Коэн, Джин Л., Арато Эндрю. Гражданское общество и политическая теория. / Общ. ред. И.И.Мюрберг. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2003. – 784 с.
5. Титаренко Л. Г. «Александр Дж. Гражданская сфера» [Електроний ресурс] // Книжное обозрение – 2009. – Режим доступу: <http://www.isras.ru/pdi/>
6. Цвих. В.Ф. Громадянське суспільство як явище і процес. Особливості бачення // Вісник Київ. ун-ту. Серія Філософія, Політологія. – 2002. – Вип. 42
7. Январев В.А., Семионова Е.А. Воздействие регламентации деятельности органов власти на эффективность исполнения ими государственных функций (по результатам опроса государственных служащих) // Вопросы государственного и муниципального управления. – 2009. – № 3. – С. 71-92.
8. Jeffrey С. Alexander. The Civil Sphere. New York: Oxford university press, 2006. 629-639 pp.

Папуша В.С.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

ФОРМЫ И ПУТИ ВОЗДЕЙСТВИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА НА ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ: ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО ИНТЕРЕСОВ

Аннотация

В статье говорится об исследовании взаимодействия государства и гражданского общества с целью влияния последнего на эффективность государственного управления. Одним из способов влияния на властно-управленческие отношения являются представительство интересов в государственном управлении. Гражданское общество же является средой в которой аккумулируются разного рода интересы.

Ключевые слова: государство, гражданское общество, государственное управление, группы интересов, лоббизм, власть, представительство интересов.

Papusha V.S.

Taras Shevchenko National University

FORMS AND WAYS OF INFLUENCE OF CIVIL SOCIETY ON THE GOVERNANCE: REPRESENTATION OF INTERESTS

Summary

The article is devoted to the study of interaction between civil society and the state with the aim to influence the efficiency of public administration. A representation of the interests in governance is one of the ways of influence on the managerial relations. Civil society is an area in which all sorts of interests are accumulated.

Key words: government, civil society, public administration, groups of interests, authority, lobbyism, representation of interests.